

A német protestáns egylet 7-ik közgyűlése.

Lipce, 1873 aug. 15-én.

Kedves barátom!

A napokban egy igen régi óhajtásom teljesült. Részt vehettem a némethoni protestáns egyletnek Lipcsében tartott közgyűlésén, a hova engem főleg két dolog vezetett. Először, mint unitárius ember és a magyarhoni Reform-egylet tagja, őszinte barátja vagyok annak a szabad és józan irányu törekvésnek, a mely a némethoni prot. egylet működését jellemzi. Másodsor figyelmessé kívántam az egylet tagjait tenni a magyarhoni unitáriusok, s általában az unitarismus törekvései iránt. E két szempont indított engem arra, hogy a Német protestáns egylet ez évi aug. 12—14-én Lipcsében tartott közgyűlésén, részint mint kolozsvári elvtársaimnak is megbizottja, megjelenjek. Meglehet, hogy e mozzanat és az egylet közgyűlése sokakat fog érdekelni a Magvető olvasói közül. Leirom tehát igen röviden a nyert benyomás hatása alatt.

Kolozsvárról aug. 9-én elindulván, 10-én reggel Bécsbe, onnonan Fretwell barátunk társaságában 11-én estvére megérkeztem Lipcsébe.

A másnap, u. m. aug. 12-én megnyilando prot. egyleti működésnek ez alkalommal két főtárgya volt. Az egyik az, hogy minő álláspontot foglaljon el az egylet a már elődázhatatlanná vált polgári házasságra vonatkozólag. A másik egy evangelico-protestáns egyházalkotmány szervezetének megállapítása.

A tulajdonképi közgyűlés aug. 13 és 14 napjain tartotta üléseit. Az ezeket megelőző napon a szűkebb és tágabb körü bizottmányok tartották üléseiket, és vitatták meg előlegesen az előterjesztendő javaslatokat.

A tágabb körü bizottmánynak d. u. 2 órakor tartott ülésén Fretwellel együtt én is megjelenvén, magamat az elnöknek bemutattam, tudatván vele útazásom és küldetésem célját. A gyűlést

Dr. Holtzmann heidelbergi egyetemi tanár nyitotta meg, felolvassván Dr. Bluntschlinak egy levelét, a melyben sajnálatát fejezte ki a felett, hogy betegsége miatt nem jelenhetik. Ezután tudatta a bizottmányal, hogy az angol és kolozsvári unitáriusok részéről két követ érkezett, hogy az angol és kolozsvári unitáriusoknak a német prot. egylet törekvései iránti rokonszenvét tolmácsolják és szives üdvözlötöket fejezzék ki. Örömet fejezte ki a prot. egylet nevében érkezésünk felett, s szivesen üdvözölt a bizottmány nyílt ülésében. Erre elébb Fretwell, azután én felállván a szónoki székbe, magunk és megbízóink nevében kifejeztük rokonszenvünket a prot. egylet törekvései iránt. Különösen én kiemeltem, hogy minő örvendetes és biztató reánk nézve, hogy az Isten egysége, az evangelium valódi szelleme és feltétlen lelkiismereti szabadság iránti nézeteinkkel nem állunk többé magunkra, miután a szabadirányu prot. egylettel e téren mint testvérek és rokonok találkozunk.

Miután a bizottmány a gyűlésben való megjelenésemet, s a magam és elvrokonim nevében kifejezett meleg üdvözlötemet, s elvrokonimnak számos aláírással ellátott, a közgyűléshez intézett s általam beadott levelét élénk örömmel s éljenzéssel fogadta, az ügyek vezetésére Dr. Rübiger, boroszlói tanárt választotta meg. Ezután napirendre térvén, az ügyvezető bizottmány által kidolgozott javaslatnak, t. i. a polgári házasság behozatalára és az evang. prot. egyházalkotmányra vonatkozó javaslatoknak tárgyalásához fogott, a melyeket némi módosítás és kiegészítés után elfogadott, s a másnap tartandó közgyűlésre kinyomatni határozott.

A bizottmányi ülésnek d. u. 5 órakor vége lévén, az egylet tagjai esti 7 órakor ismerkedési estélyre gyűltek össze. Itt a lipcei prot. fiókegylet elnöke Dr. Binkau emelt legelőbb is poharat a prot. egylet tagjaira. Utána Dr. Haase bielitzi tanár toasztirozott Lipce szabadgondolkozásu polgáraiért. Végre Richter, berlini pap emelt poharat Sydowért, a tudomány és az egylet ügye vértanujáért.

Az első napi közgyűlés aug. 13-án isteni tisztelettel kezdődött a Miklós-egyházban, a melyen az orthodox-párt férfiai közül is számosan voltak jelen. Éneklés után Dr. Baumgarten, rostoki tanár lépett a szószékre. Beszédének tárgya a jövő kor egyháza, alapigéje 1 Pét. 2, 9: „ti pedig választott nemzetiség, kir. papság, szent nép vagytok” sat.

volt. Szónok elragadó ékesszólással, erős érvekkel és élénk színekkel festette a jövő egyházát. Érveivel nem csak a logikus főket ragadta bámulatra, hanem még a nép között is hódított az egylet ügyének, s annak sikerét az orthodoxia alattomos bujtogatásai ellenében biztosabbá tette. Beszédében kimutatta, hogy a jövő egyháza e két elven épül fel: az egyetemes papság eszméjén és hogy a keresztények szent nép. Kiemelte, hogy az apostoli ker. egyház alkotmánya oda lett A község egyetemes szent papi joga letűnt. A reformatio újra az ős ker. egyetemes papságot hirdette. De a papi és consistori hivatal azt elhomályosította, majnem kioltotta.

A keresztényeknek tehát az a legfőbb teendője, hogy a község ős papi jogát visszanyerje. Csak akkor lesz szent papság a nép, ha Istenével közvetlen érintkezhetik. Ekkor megszűnik az államegyház által létrehozott erőszak, s valósul a szeretet és igazság országa, a jövő egyháza. Szerinte a német genius van hivatva, hogy az egyházban a szabadság szent harcát megharcolja annak elleneivel. És ő azt hiszi, hogy ez sikerülni is fog.

Isteni tisztelet végével az egylet tagjai az egyetem aulájában gyültek össze. A terem minden zuga megtelt. A gyűlés elnökül Dr. R ä b i g e r t, alelnökül a lipcsei fiók-egylet elnökét Dr. B i n k a u t választotta.

A gyűlés titkára az irodalmi működéséről híres M a n c h o t, brémai pap és a „Norddeutsche Protestantenblatt“ szabadszelleme szerkesztője volt.

Elnök-választás után Dr. R ä b i g e r az ülést megnyitván, rámutat az egylet feladatára. Szerinte ez abban áll, hogy az egylet a maga szellemében igyekezzék helyreállítani a német ev. egyházak alkotmányát. A confessionalis párt az eddig gyakorolt uralmat továbbra is meg akarja tartani a maga kezében, s ezért elleneműködik az egyletnek. Azonban kiemeli, hogy e kedvetlenítő körülményekkel szemben örvendetes események is vannak. Örvendetes például, hogy a legfőbb egyh. hatóság Sydowot hivatalába visszатette, s elismerte, hogy az evangélikus egyháznak jogában áll, a lelki szükségekre való tekintettel confessioját megváltoztatni. Örvendetes az ő katholicismus tett haladása. Örvendetes az a rokonszenv, a melyet az angol és magyar unitáriusok követei, Fretwell János és Simén Domokos urak, az unitáriusok részéről kifejeztek.

Erre a közgyűlés a polgári házasság behozatalával a vonatkozó javaslat tárgyalásához fogott, a mely a szerint, a mint azt a tágabb körű bizottmány megállapította, így hangzik:

1. A polgári házasságkötés a házasság jogi oldalán alapul. Ez nem újítás, sőt ellenkezőleg oly ősi jogi tétel, a melyet a római és germán világ, a középkori egyház és a reformátorok is elismertek.

2. A polgári házasság akkor vezet célhoz, ha kötelező; s ez csak mint ilyen léphet érvénybe a felekezetek különfélesége, a hierarchia merényletei, s az egyház és állam közti harc következtében.

3. A polgári házasság nem sérelmes az egyházra nézve. Ez, mint polgári cselekvény, nem csap át az egyház terére. Ellenben az egyház előtti frigykötés (megáldás), mint a házasságra vonatkozó cselekvény erkölcsi és vallási oldala, mint szabadon végbevitt lelkiismereti kötelesség, sokat nyer tisztaságában és szentségében, s emeli az egyház tekintélyét és méltóságát.

4. A házasság vallási és erkölcsi oldalának kiváló fontossága az egyháznak szoros kötelességévé teszi a polgári házasság behozatalával, hogy

a.) a házasságnak keresztény szellemben való felfogására közreműködjék,

b.) az egyház tagjainál komolyan hasson oda, hogy házasságra az egyház áldása nélkül ne lépjenek; azonban e rábeszélés ne történjék a házastársak egyéni szabadságának rövására.

5. A polgári házasság behozatalával szükségessé váló egyházi rendszabályoknak (milyenek: a kihirdetés, összekelési formulák stb.) a polgári házasságkötés által már jogilag létrejött házasság érvényességének elismeréséből kell kindulniok.

E javaslat előadásával Dr. Schellenberg, mannheimi dékán lévén megbizva, egy két óra hosszúságú tartó indokolás és a házasság történetének alapos vázlatát kíséretében terjesztette elé.

A vitát Richter, berlini pap nyitotta meg. De minthogy az érdekes vitának tüzetes leírása igen hosszúra nyujtaná leírásomat, ezért azt mellőzöm. Elégnek tartok annyit megemlíteni, hogy a bizottmány javaslata elfogadtatott, s az elnök az ülést fél 3 órakor bezárta.

Gyűlés után közös ebéd volt; ebéd után pedig nagyszerű templomi concert a Tamás egyházban, melynek fénypontját a Mozart „A ve verum“-ja és Mendelsson „Reformation-Symphoniája“ képezték.

A második napi közgyűlést ismét isteni tisztelet előzte meg a Miklós egyházban. A prédikátor ez alkalommal a szónoklatáról híres Lang Henrik, zürichi szabadszellemeű lelkész, Schweitz második Zwinglije volt. Beszédének alapjául a Zsolt. 119. 59. választotta: „Megemlékezem a te eleitől való ítéletidről oh Uram, és vigasztalást veszek“. Szónok élénk vonásokkal ecsetelte a modern világnézet vallásos felfogását. Szerinte a világról való modern tudományos felfogás, a mely a világot szoros törvények alatt állónak tekintti, éles ellentétben áll az ó felfogással, a mely mindenütt csodát lát és keres. Az elébbi felfogás hívei közül sokan elvetik a vallást, az utóbbi felfogás hívei pedig háborút izennek a tudománynak. A kettő közt sok vizsgálódó lélek áll, a kik sem a világ tudományos szemléléséről, sem a vallásos világnézetéről le nem mondhatnak. Ezeknek akar szónok segítségére jöni, midőn kimutatja, 1.) hogy a dolgok folyása nem menyen roszul oly világban, a melyet szoros törvények kormányoznak, és 2.) hogy az e törvények alatt álló világ nem zárja ki a vallást.

Szónok jeles beszédében kibékíteni törekszik a vallást a tudománynyal. Szerinte bár a régi bölcsek is tudták, hogy mi igaz, és szép, de mégis az a vallás a rugója minden világmozgató teteknek, a melyet a Mária fia hirdetett, s a melynek fényénél ő új ég alatt új földet mutatott meg az embereknek. Erős vonásokkal festi az isteni gondviselést, s kívánja, hogy az a vallás jusson diadalra, a mely a művelődést az Istenben való hittel megegyezteti.

Langnak e vallásos meleget lehellő és a modern tudományoság színvonalán álló beszéde után az egylet tagjai az egyetem aulájában gyűltek össze. Az ülés tárgyát ez alkalommal az ev. protestáns egyházalkotmány képezte. Mielőtt azonban a közgyűlés napirendre tért volna, Dr. Haase, bielitzi tanár indítványozta, hogy a „Protestáns biblia“ második kiadása alkalmával annak szövege revisio alá vétessék, s a tudománynyal megegyező szövegfordítás eszközöltessék. Ez indítványt a közgyűlés elfogadta és megbizta a szűkebb bizottmányt, hogy a szükséges lépéseket e tekintetben tegye meg. Ugyan ez alkalommal Schellenberg, manheimi decán is jelenti, hogy az „Andachtsbuch des Protestantenvereins“ czimű imakönyv közelebbről Hardt melletti Neustadtban megjelenik, és arra a közgyűlés figyelmét felhívja.

Ezután a gyűlés áttért az ev. prot. egyházalkotmány tárgyalására, melyet Dr. Bluntschli helyett Dr. Holtzmann terjesz-

tett elé alapos indokolás kíséretében. Szerinte az egylet nem tudja eléggé ismételni, hogy ajtai minden iránynak és gondolkozásmódnak nyitva állanak. Eddig is csak türelmetlenség volt az oka annak, hogy tagjainak dogmai kérdésekkel kellett foglalkozniok. Ez azonban elmúlt, és a jelenkor valódi jelzője az alkotmányi kérdés. Az ide vonatkozó javaslat a bizottmány által megállított szerkezet minden pontjaiban elfogadtatván, az elnök köszönetet szavaz a lipcsei fiókegyletnek, valamint az egyházi hatóságnak a tanusított szivességért, s az ülést bezárja.

Gyűlés után 5 órára fényes diszebed volt rendezve az egylet tiszteletére a lövöldében. Ezen mintegy 300-an vettek részt s a legelénkebben folyt le. A pohárköszöntések sorát Dr. Rábiger kezdette meg, éltetvén a német császárt és a szász királyt. Utánna Dr. Koch, lipcsei polgármester ivott a lelkiismereti szabadságért, s Dr. Breydorff, lipcsei pap az angol és magyar unitáriusokért, s azok követéiért.

Ez a német prot. egylet 7-dik közgyűlésének, irányának és működésének rövid vázolata. A ki a németországi szabadirányu theologia szellemét, s a közelebről létrejött egyházi mozgalmakat figyelemmel kísérte, be fogja látni, hogy Németország az erkölcsi és vallásos élet megifjodási küzdelme, s egy magasabb rendü reformatio mozgalmái közepette él. Különösen a legutóbbi háboru óta óriási küzdelem vehető észre Németországon, a mely már is jelentékeny diadalt aratott a sötétség felett. E küzdelem nem egyéb, mint az öntudatos protestáns lélekerő harcza a megcsökönösödött confessionalismussal; célja az, hogy az egyházat reformálja, s az egyetemes német népegyház eszméjét valósítsa. E nemes célja valósításában már is annyira haladt, hogy diadala az ultramontan törekvések ellenében biztosítva van. És én meg vagyok győződve, hogy ez újabb és magasabb rendü reformatio hazánkra sem fogja eltéveszteni jó hatását.

A mi már az általam e gyűlésen elérni szándékolt céljt illeti, e tekintetben teljesen meg vagyok elégedve útazásom eredményével. Személyes ismeretségbe jövén a protestáns egylet vezérférfiaival, sikerült figyelmöket az unitarismus iránt felébresztenem; felvilágosítanom öket az unitarismus irányu, szelleme, célja és törekvése felől, és sok oly előítéletet oszlatnom el, a melyekkel elleneink régebben és újabban gyanusítottak. Szorosabb viszonyba

léptem a szabadabb irányu irodami férfiakkal és lapszerkesztőkkel, a kik ígéretet tettek nekem, hogy szívesen közölni fognak a szabad német sajtó útján minden cikket, a mely őket a magyar unitáriusok valódi helyzetével, szervezetével, elveivel alaposan megismerteti, s ez által a rokonságot a prot. egylet és egyházunk közt tisztábban felmutatja és bensőleg közelebb hozza egymáshoz; egyszersmind azt is kifejezték, hogy ha „Keresztény Magvető“ című folyóiratunkat lapjaikkal kicseréljük, örömükre fog szolgálni.

•Simén Domokos.